

Roman Klim

"Zabytki hydrotechniki w Polsce" : symposium - Gdańsk 17-18 XI 1995

Ochrona Zabytków 49/1 (192), 104-105

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

"ZABYTKI HYDROTECHNIKI W POLSCE" SYMPOZJUM — GDAŃSK 17-18 XI 1995

W dniu 17 listopada 1995 r. w spichlerzach Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku na Wyspie Królewskiej (Ołowianka), odbyło się I Sympozjum „Zabytki hydrotechniki w Polsce”. Jego głównymi organizatorami byli: Oddział Gdański Towarzystwa Opieki nad Zabytkami i Centralne Muzeum Morskie. Bogaty i zróżnicowany program sympozjum obejmował następujące referaty:

Z badań nad najdawniejszymi konstrukcjami hydrotechnicznymi na Pomorzu (doc. dr hab. Andrzej Zbierski);

Gdańskie ujarzmianie wód — Dzieje sieci wodnej i urządzeń hydrotechnicznych Gdańska (doc. dr inż. Andrzej Januszajtis);

Zachowanie i odtworzenie zniszczonych znaków wysokiej wody na terenach zalewowych Wisły Pomorskiej oraz oznakowania miejsc depresyjnych i kierunku spadku terenu na Żuławach Wiślanych (doc. dr hab. Jerzy Makowski);

Historia wodociągów i kanalizacji miasta Gdańska (prof. dr hab. inż. Piotr Kowalik);

Urządzenia hydrotechniczne fortyfikacji XVII-XIX w. (dr inż. Krzysztof Biskup);

Wybrane zabytki techniki wodnej i melioracyjnej na Żuławach Wiślanych, Wiśle Pomorskiej, Pojezierzu Kaszubskim i Pojezierzu Kociewskim (dr inż. Kazimierz Cebulak);

Zmiany stanów wód podziemnych w rejonie Gdańska i ich wpływ na warunki zagospodarowania i ochrony obiektów miasta (dr inż. Tadeusz Sukowski);

Zabytki hydrotechniki w administracji Okręgowej Dyrekcji Gospodarki Wodnej w Gdańsku (mgr inż. Ewa Zielińska);

Odbudowa nabrzeża portowego przy Centralnym Muzeum Morskim w Gdańsku (mgr inż. Jerzy Drażkiewicz);

Zabytkowa kuźnia wodna na Potoku Jelitkowskim (prof. dr hab. inż. Wojciech Majewski);

Informacja o zabytkowym Kanałku Augustow: kim (mgr inż. Stanisław Piwkowski);

Problemy renowacji obiektów hydrotechnicznych na przykładzie stopnia wodnego Bledzew na rzece Obrze (dr inż. Zbigniew Kledyński);

Źródła do dziejów budowy hydrotechnicznych w Archiwum Państwowym w Jeleniej Górze (mgr Ivo Łaborewicz);

Powódzie i ich skutki w Kotlinie Jeleniogórskiej w XIX-XX wieku (mgr Robert Rzeszowski).

Różnorodność tematów I Sympozjum „Zabytki hydrotechniki w Polsce” złożyła się na znaczący wizerunek tego, dotychczas tak mało znanego, obszaru konserwatorskiego. O bogactwie problematyki świadczyła także wymownie szeroka dyskusja, podczas której mgr inż. Ryszard Majewicz wygłosił komunikat pt. *Zabytkowe obiekty hydrotechniczne śródmiejskiego węzła wodnego we Wrocławiu*, przekazując też do materiałów I Sympozjum referaty: dr. Stanisława Januszewskiego pt. *Problemy ewidencji zabytkowych budowli hydrotechnicznych* oraz mgr inż. Jerzego A. Balińskiego *Przemiany techniczne wrocławskiego węzła wodnego w XIX i XX wieku*. Również mgr inż. Łucja Popowicz przedstawiła komunikat pt. *Zabytki hydrotechniki na terenie województwa gdańskiego jako urządzenia służące do poboru wód powierzchniowych i ich piętrzenia dla potrzeb energetycznych*. Mgr inż. Roman Klim, do materiałów I Sympozjum przekazał opracowania dotyczące Przekopu Wisły, Kanału Elbląskiego, Kanału Raduni i Kaskady Raduni, a dr inż. Teresa Jarzębińska film video pt. „Kanał Elbląski”.

Na I Sympozjum „Zabytki hydrotechniki w Polsce” spotkali się nie tylko przedstawiciele instytucji, które z natury rzeczy zajmują się ochroną tego typu obiektów, tj. wojewódzkich konserwatorów zabytków, regionalnych ośrodków studiów i ochrony środowiska kulturowego czy też placówek muzealnych, lecz także przedstawiciele wyższych uczelni (szczególnie Politechniki w Gdańsku,

Warszawie i Wrocławiu), instytucji i placówek naukowych, urzędów wojewódzkich, miejskich i gminnych, okręgowych i regionalnych dyrekcji gospodarki wodnej, wojewódzkich zarządów melioracji i urządzeń wodnych, wojewódzkich komitetów przeciwpowodziowych, przedsiębiorstw budownictwa wodnego, inspektoratów żeglugi śródlądowej, Instytutu Morskiego w Gdańsku, Urzędu Morskiego w Gdyni, Rejonu Elektrowni Wodnych w Straszynie, oddziałów i klubów PTTK, biur projektowych, archiwów i innych placówek kulturalnych, a także wielu stowarzyszeń i organizacji. Wśród grona uczestników znalazła się też reprezentacja młodzieży z Technikum Inżynierii Środowiska i Melioracji i Policealnego Studium Ochrony Środowiska oraz członkowie szkolnego koła Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, działającego przy zespole Szkół Zawodowych nr 7 w Gdańsku-Oliwie.

Uczestnicy I Sympozjum mogli także obejrzeć kolekcję fotogramów pt. „Zabytki hydrotechniki w krajobrazie”, przygotowaną przez Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Łodzi.

Najważniejszym jednak efektem I Sympozjum „Zabytki hydrotechniki w Polsce” stała się uchwała, która zobowiązywała uczestników sympozjum do:

1. zwrócenia uwagi społeczeństwa na znaczenie i wartości zabytków hydrotechnicznych, ich roli dawniej i dziś, promocji w możliwie szerokich jego kręgach, zebrania możliwie pełnych materiałów z tego zakresu i utrwalenia ich za pomocą druku oraz stworzenia stałego periodyku z tej dziedziny (np. rocznika pt. „Zapiski hydrotechniczne”);

2. rozpoznania stanu posiadania zabytków hydrotechniki, ogarnięcia całości problematyki poprzez organizowanie w odstępach dwuletnich sympozjów pt. „Zabytki hydrotechniki w Pol-

se”, traktując aktualne jako pierwsze i wyjściowe do dalszych;

3. dotarcia do właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów hydrotechnicznych — tak państwowych, komunalnych jak i prywatnych, co jest bardzo ważne w okresie transformacji ustrojowych — w celu nie tylko przypomnienia o ich wartościach historyczno-zabytkowych, ale także dla wypracowania formuły harmonii pomiędzy sferą ochronno-konserwatorską a użytkową;

4. stworzenia na bazie sympozjów „Zabytki hydrotechniki w Polsce” płaszczyzny spotkań ludzi zainteresowanych problematyką ochrony zabytków hydrotechniki, m.in. przedstawicieli: wojewódzkich konserwatorów zabytków, regionalnych ośrodków studiów i ochrony środowiska kulturowego, władzy samorządowej i państwowej, instytucji administracyjnych i konserwujących, świata nauki i techniki, placówek kultury, stowarzyszeń i organizacji społecznych...

5. wpływania na ustawodawstwo, podsuwania rozwiązań prawnych, tworzenia środowisk i grup nacisku, w nowelizowanej ustawie o ochronie dóbr kultury — wprowadzenia zapisów preferujących właścicieli zabytkowych obiektów;

6. wprowadzenia obligatoryjnie ekspertyz wartości historyczno-technicznych, przestrzennych i architektonicznych — zespołów, obiektów i budowli technicznych w pakietach ekspertyz wykonywanych w toku przekształceń własnościowych przedsiębiorstw państwowych, komunalnych i innych;

7. ustalenia pełnej listy zabytków hydrotechniki znajdujących się w rejestrach wojewódzkich konserwatorów zabytków, stałe-

go jej aktualizowania i rozpowszechniania w środowiskach nimi zainteresowanych;

8. opracowania katalogu zabytków hydrotechniki w Polsce;

9. organizowania konkursów na największe wydarzenie roku w sensie zabezpieczenia zabytków hydrotechniki i prezentowania ich na sympozjach „Zabytki hydrotechniki w Polsce”, także konkursów upowszechniających i odkrywających zabytki hydrotechniki;

W związku z systematycznie pogarszającą się sytuacją dziedzictwa kulturowego, szczególnie w zakresie układów hydrotechnicznych (na które składają się systemy: hydrograficzne, przeciwpowodziowe i wodnomelioracyjne), ustalono, że należy zwrócić szczególną uwagę i domagać się roztoczenia właściwej i skutecznej opieki nad obiektami zabytkowymi o dużej wartości historycznej. Jako przykłady takich obiektów można wymienić: porty, kanały, śluzy, stacje pomp, obwałowania, mosty, zastawki, jazy, akwedukty, strażnice wałowe itp. Należy zrobić wszystko, aby zahamować degradację, niszczenie i zanikanie hydrotechnicznej substancji zabytkowej, będącej świadectwem dawnej kultury technicznej. Trzeba unikać takich błędów jak np. w przypadku likwidacji zabytkowych obwałowań nad Nogatem, na zachodnim zapleczu Elbląga, a także w innych miejscach, a dążyć do zachowania tradycyjnych i historycznych kształtów. Należy zrobić wszystko, aby utrzymać lub zrewaloryzować substancję takich zabytków i nadać szczególny status m.in. takim obiektom jak: Kanał Elbląski, Kanał Augustowski, węzeł hydrotechniczny Biała Góra z kaskadą Nogatu, Przekop Wi-

śły, wrocławski węzeł wodny, węzeł hydrotechniczny Rybaki, Wielki Kanał Brdy, Kanał Bydgoski, Kanał Raduni i Kaskada Raduni, stacja pomp w Nowem, węzeł hydrotechniczny w Grabinach-Zameczku, Kaskada Maławy, kuźnia wodna na Potoku Jelitkowie (z propozycją wstawienia małej turbiny z generatorem), Kamienna Śluza z Opływem Motławy, Wyspa Spichrzów (jako „wyspa tradycji”), Wielki Młyn, pompownia kanalizacyjna Ołowianka (najstarsza na ziemiach polskich i jedna z nielicznych w Europie).

Trzeba podkreślić, że interesującym dodatkiem do I Sympozjum „Zabytki hydrotechniki w Polsce” była „Wędrówka hydrotechniczna” w dniu 18 listopada 1995 r., zorganizowana przez Nadwiślański Klub Krajoznawczy, działający przy Muzeum Wisły w Tczewie Oddziale Centralnego Muzeum w Gdańsku. Biegła ona z Gdańska-Orunii do rzeki Raduni, a następnie jej brzegiem do Krępcza — węzła hydrotechnicznego, gdzie zbiegają się w jednym punkcie: Radunia, Czarna Łacha i Motława. Dalej trasa wędrówki prowadziła brzegiem Motławy aż do jedyne go w Polsce tego typu zabytku hydrotechniki, jakim jest Kamienna Śluza z całym kompleksem militarnym Opływu Motławy.

I Sympozjum stało się jednym z ważniejszych wydarzeń konserwatorskich o wysokiej randze ogólnopolskiej. Uświetniło ono także obchody 35-lecia Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku. Jego zorganizowanie stało się możliwe dzięki życzliwemu wsparciu materialnemu Zarządu Głównego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami.

Roman Klim